

PIRKKO SAISIO ÖNÉLETRAJZI TRILÓGIÁJÁRÓL

PIRKKO SAISIO, **Pienin yhteinen jaettava**. WSOY, Helsinki. 1998. 254 l.; PIRKKO SAISIO, **Vastavalo**. WSOY, Helsinki, 2000. 252 l.; PIRKKO SAISIO, **Punainen erokirj**. WSOY, Helsinki, 2003. 298 l.

Pirkko Saisio az egyik legismertebb és legnépszerűbb kortárs finn prózaíró. Regényeit nemcsak az olvasók, hanem a kritika is kedvezően fogadta, amit az is jelez, hogy többször jelölték Finnország egyik legrangosabb írói díjára, a Finlandia-díjra. E kitüntetést végül önéletrajzi trilógiájának harmadik kötete nyerte el 2023-ban. A regényegyüttesről általában is elmondható, hogy Pirkko Saisio pályájának legszámottevőbb sorozata. Ismertetésüket az is indokolja, hogy mindhárom regény olvasható magyarul is Varga P. Ildikónak, a kolozsvári BBTE Bölcsészkaara Magyar Irodalomtudományi Intézetén belül működő Finn intézeti csoport tanárának a fordításában. Az említett művek a következők: Pirkko Saisio, *Legkisebb közös többszörös* (*Pienin yhteinen jaettava*. Fordította Varga P. Ildikó. Polár Egyesület, Budapest, 2018. 260 l.); Pirkko Saisio, *Ellenfény*. (*Vastavalo*. Fordította Varga P. Ildikó. Polár Egyesület, Budapest, 2021. 240 l.); Pirkko Saisio, *Vörös válókönyv* (*Punainen erokirja*. Polár Egyesület, Budapest, 2023. 272 l.).

A történetek az író életének egyes szakaszait követik nyomon gyermekkorától (*Legkisebb közös többszörös*) a kamaszkoron át (*Ellenfény*) a fiatal felnőtt korig (*Vörös válókönyv*). Mindhárom esetben olyan autofikcióról, önéletrajzi regényről van szó, amelyben a valóságos történések elképzelt eseményszálakkal fonódnak egybe. Ez adja különös jellegüket: a regényvilágokban a személyes élet és tapasztalat a külső környezet történelmi és kulturális elemeivel, valamint képzeletbeli tényekkel és eseményekkel ötvöződik.

A trilógia első kötete 1998-ban jelent meg, magyar fordítása – a *Legkisebb közös többszörös* – 2018-ban Varga P. Ildikó fordításában. A regény azzal a pillanattal indul, amikor Pirkko Saisio nyolcéves kislánként harmadik személyben kezd gondolkodni önmagáról, s így mintegy kívülállóként tud önmagára és a vele történetekre tekinteni, ami az íróvá válás kezdeti stádiumának tapasztalataként jelenik meg a regényben. A cselekmény kettős idősíkbán: a jelen történései és a múlttá vált jelen emlékképei párhuzamában szerveződik. Egyik kulcsfontosságú témája az egyén belső világának gazdagsága, hozzáférhetlensége – az én láthatatlansága.

Az olvasó egy kislány szemszögéből szembesül az élet nagy kérdéseivel, az idő múlásával, a halállal, az emberek közötti kapcsolatok bonyolultságával, a világba való beilleszkedés nehézségeivel, azzal a tapasztalattal, hogy néha mennyire nehéz kifejezni az érzelmeket, azzal a felismeréssel, hogy a tökéletesnek hitt felnőttek is tévedhetnek. A narrátor gyermekként gyakran szembesül a felnőttek közömbösségével, azzal, hogy soha nincs megfelelő hely, idő vagy helyzet a saját kérdéseire, problémáira. Ez az emberek közötti űr a gyermek álmaiban üres szobák és terek formájában tükröződik. Egy másik ilyen álommotívum a két teret elválasztó küszöb képe, amit ő *akkor sem* képes átlépni.

A beilleszkedés problematikuma mellett a világtól való elkülönülés, sőt, az önmagával való meghasonlás és a magány kérdése is a regényvilág fontos összetevője. Az időnként humoros családi események mellett gyakoriak a családi és másféle ellentétek. A gyermek gyakran a szülők ellentmondásos elvárásaival, a betöltendő szerepek sokaságával, az elvárásokkal

való azonosulás lehetetlenségével szembesül. A narrátor például többször is megemlíti, hogy szőke göndörhajú kislány szeretne lenni, mert a környezete azt sugallja, hogy az a szép; de ugyanakkor fiúnak érzi magát.

A szövegvilág egyik fontos alakítója a narrátor édesapjának a halála. Ezt a tragédiát az író valóság és emlék párhuzamában jeleníti meg, aminek következtében az olvasóban nemcsak az időbeli szaggatottság, hanem az én szaggatottsága is érzékelhetővé válik. Ez a drámai kettősség, az időbeli párhuzamok egymásba szövődése a regényvilág egészére jellemző. Az a szövegszervező megoldás, hogy a narrátor önmagáról időnként harmadik személyben ír, az elidegenedettségek érzését hangsúlyozza ki.

A trilógia második kötete, az *Ellenfény*, 2000-ben jelent meg, a magyar fordítása 2021-ben. Az író kamaszkorát követi nyomon, és mint az előző regény esetében, részben valós, önéletrajzi történetekre alapul. A másságról és az elidegenedésről itt is szó esik, főként azért, mert az egyik fő cselekményszál azokat a tapasztalatokat dolgozza fel, amiket az író külföldön élt át. Nem csak a saját benyomásait írja le a svájciak világáról, hanem arról is beszél, hogy őt finnként hogyan látják a svájciak. A kulturális különbségeken való elmélkedésen kívül gyakran szó esik a vallás és a kommunizmus ellentétéről, a hit megtalálásáról és megtagadásáról.

Élethűen mutatja be egy tizenéves harcát a saját összeférhetetlen elméleteivel, elveivel. A narrátor többször is eltöpreng azon, hogy kamaszkori értékvilága hogyan ütközik a felnőttek értékeivel, sőt, a saját felnőttkori értékeivel is. Olyan kérdések is felmerülnek benne, melyekre nem mindig talál választ. Olyan döntéseket is hoz, amelyek ellentétben állnak saját belső világával. Például azt állítja a narrátor, hogy nem hisz istenben, mégis konfirmál, vagy svájci tartózkodása idején fültanúja két azonos nemű személy párkapcsolatának, amit először elítél, utána viszont úgy érzi, hogy korábban tévedett.

Egy eszmében való hit, egy életformához való tartozás vágya, ami már a kislány-narrátort is jellemezte, ebben a regényben még jelentősebb szerepet kap. De gyakran azzal kell szembesülnie, hogy ő a kívülálló; az iskolában azért, mert nincsenek jó eredményei, Svájcban azért, mert ő a finn, otthon azért, mert nem felel meg a szülei elvárásainak. Amiatt is kizárva érzi magát a családból, mert a lakásukban nincs saját szobája. A kommunizmusozó való viszonyulása a kizártság-élmény újabb formája: bizonyos fokig vonzódik a kommunizmusozóhoz, de tudja, hogy a szülei polcain sorakozó kommunista szellemiségű könyvek miatt a barátai körében ő az, aki a 'más'.

E példák ellenére a három regény közül az *Ellenfény* a leghumorosabb, legpozitívabb kicsengésű. Az trilógia utolsó kötetével ellentétben ebben a barátság szerepe van a középpontban. A szerelem még csak kibontakozóban van.

A *Vörös válókönyv* 2003-ban, magyar fordítása 2023-ban jelent meg. Az előző regényekkel ellentétben a felnőtté válás a témája. Fő cselekményszála az író fiatalkori párkapcsolatairól szól, középpontban egy azonos nemhez vonzódó fiatal nő tapasztalataival és ezek nehézségeivel.

Első nagy szerelme a Bohócszemű lányhoz kapcsolódik. Ennél is szenvedélyesebb a Havvahoz fűződő szerelme. Élénken emlékszik e kapcsolat részleteire is: a lány ruháira, körömlakkjára, bőrére. Ez a bensőségesség a környezete ellenszenvével ütközik. Így lesz érthető, hogy a *Vörös válókönyv* legfontosabb kérdése a saját identitás megtalálása, megkérdőjelezése és elfogadása. Az író a nemi irányultság problémáira keres megoldást. Azonban legközelebbi

környezete is fenntartásokkal viszonyul hozzá. Még az író édesanyja sem tudja elfogadni lánya nemi irányultságát, s ez a kettőjük közti kapcsolat elidegenedéséhez vezet. *„Éles robaj, mint amikor összedől a világ. A kiskanál beleesik a csuporba, pár centinyi út, furcsán csörömpöl. A fahéjas csiga kiesik anya kezéből, pár centinyi zuhanás után az asztalon landol, a cukor a tetejéről elterül az asztallapon. A szék az oldalára borul. Az ajtó, krómozott semmitmondás, megreccsen. A telefon üres zúgása elhallatszik a konyháig, a kagyló hideg kattanása, amint anya kezéből a helyére kerül: senki nincs, akinek elmondhatná, hogy összedőlt a világ, anyának nincs.”*

A gyermeki önmaga, a szerelmek, és a szülei elvesztését kellőképpen mutatja a regénynek az a mozzanata, amikor a narrátor arról mesél, hogy írt egy Vörös válókönyv című regényt, de véletlenül kitörölte a számítógépről. Az szöveg teljes egészében elveszett, és újra kell írnia. *„A sirályok és a szélcsendben hullámozó rovarfátyol már nem tartozik hozzám, én sem hozzájuk. Ők itt maradnak, és jövő nyáron már más rovarok hullámoznak majd a légben. Én is más lettem, elkerülhetetlenül más, és a Vörös válókönyv, melyet újraírok, az is más lesz ahhoz a Vörös válókönyvhöz képest, mely augusztus 7-én, hajnali öt órakor elveszett. Soha többé nem jövök erre a szigetre. Aligha jövök.”* A narrátor kihangsúlyozza, hogy újraírja a regényt ugyanazzal a címmel, de az újraírt változat más lesz, mint az első. Ez a kettős megoldás egyfajta művészi leképezése a narrátor múltbeli önmagától való elválásának.

MÁTHÉ ZSUZSA

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Magyar Irodalomtudományi Intézet
Kolozsvár/Cluj-Napoca str. Horea 31
zsuzsa.mathe@ubbcluj.ro